

Volume 19, Issue 1
March 2021

ISSN 1731-8297, e-ISSN 6969-9696
<https://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/osap>

ORIGINAL ARTICLE
received 2021-02-26
accepted 2021-03-17

Wybrane aspekty społeczno-etyczne współczesnego systemu finansowo-pięniężnego

Selected socio-ethical aspects of the modern financial and monetary system

ADAM KUCHARSKI

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu
ORCID: 0000-0001-9278-7522, kontakt.obywatelak2025@gmail.com

Citation: Kucharski, Adam. 2021. Wybrane aspekty społeczno-etyczne współczesnego systemu finansowo-pięniężnego. *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 19(1): 65–76. DOI:10.25167/osap.3692.

Abstract: The direction of development of modern finances raises a lot of concern. Basing the system on the phenomenon of fractional reserve and fiat money favors the indebtedness of society beyond measure, and basically without limits. This state of affairs, in addition to inflation, business cycles and unauthorized shifts in the ownership sphere, creates in people the phenomenon of a credit culture that encourages immediate satisfaction of artificial whims. Thus, the financial-monetary policy pursued by modern states, designed to abandon the optics of a life based on the virtue of patience and persistent effort, ultimately leads to a credit-dependent and propertyless society, enslaved by the desire for immediate consumption.

Keywords: finance, society, ethics

Abstrakt: Kierunek rozwoju współczesnych finansów budzi wiele niepokoju. Oparcie systemu na zjawisku rezerwy cząstkowej oraz pieniądzu fiducjarnym sprzyja zadłużaniu społeczeństwa ponad miarę, a w zasadzie bez granic. Taki stan rzeczy, oprócz zjawiska inflacji, cykli koniunkturalnych oraz nieuprawnionych przesunięć w sferze własnościowej, wytwarza w ludziach zjawisko kultury kredytu, która zachęca do natychmiastowego zaspokajania sztucznych zachcianek. W ten sposób polityka finansowo-pięniężna prowadzona przez współczesne państwa, obliczona na porzucenie perspektywy życia opartego na cnocie cierpliwości i wy-

trwałego wysiłku, prowadzi ostatecznie do uzależnionego od kredytowego i pozbawionego własności społeczeństwa, zniewolonego pragnieniem natychmiastowej konsumpcji.

Słowa kluczowe: finanse, społeczeństwo, etyka

1. Wstęp

Zmiany końca XX wieku i początku wieku XXI wiążą się z nową pozycją systemu finansowego w ramach światowej gospodarki. Niezaprzecalnym faktem jest dominacja systemu finansowego nad gospodarką realną oraz powszechna perspektywa ekonomizacji życia społecznego. Jego finansjalizacja jest m.in. skutkiem urynkwienia obszarów ludzkiej aktywności, wcześniej spod niej wyjętych, oraz rezultatem wzrostu znaczenia ekonomii pozbawionej celu w postaci wspólnego dobra (Hardt 2018: 35).

Akceptacja konsumpcjonizmu jako sposobu globalnego funkcjonowania sprzyja stawianiu wyniku finansowego na piedestale społecznych oczekiwań. Perspektywa ta ujawnia niepokojącą zależność od systemu pieniężnego opartego na geometrycznie rosnącym długu. Utrzymanie jego wydajności nie może trwać w nieskończoność, a jego funkcjonowanie rodzi liczne wątpliwości pozaekonomiczne (Jendrzeczak 2021). Ten ostatni aspekt będzie przedmiotem niniejszego artykułu, którego wstępnym elementem jest przypomnienie kilku podstawowych zagadnień dotyczących funkcjonowania współczesnych finansów.

Celem niniejszego artykułu jest wyeksponowanie wybranych zagrożeń związanych z funkcjonowaniem współczesnego systemu finansowo-pieniężnego. Ich wspólnym mianownikiem jest próba wyłączenia kryteriów etycznych z procesu oceny dorobku współczesnej gospodarki. Niespotykane wcześniej możliwości techniczne oraz globalna skala podejmowanych działań stwarzają wrażenie nieograniczonych możliwości. Porzucenie tradycyjnego etosu rozważnego przedsiębiorcy na rzecz niezaspokojonego głodu finansowego sukcesu współczesnego tradera prowadzi obecnie finanse w przepaść niewoli niespłacalnych długów, a społeczeństwo – w niewidzialne więzy nadkonsumpcji nielicznych, przy jednoczesnej marginalizacji całych grup społecznych (choć to kosztem tych ostatnich funkcjonuje „kapitalizm kasyna”).

Przyjęta w dalszej części opracowania metoda analityczno-syntetyczna opiera się na wyróżnieniu wybranych obszarów zagrożeń etycznych w finansach, przy jednoczesnym zestawieniu analizowanych zjawisk z ich diagnozą społeczno-moralną. Zadaniem takiego rozwiązania jest zainspirowanie do powszechniejszego dostrzegania omawianych aspektów światowej gospodarki oraz przyjęcia wobec nich krytycznej postawy, co może uchronić przyszłe pokolenia przed ciężarem długów nie do spłacenia.

2. Zjawisko „rezerwy cząstkowej” i pieniądz fiducyjny

Problem tzw. rezerwy cząstkowej wiąże się – rzecz upraszczając – z relacją wolumenu pożyczanych przez banki pieniędzy do posiadanych przez nie depozytów. W tym kontekście trudno zaprzeczyć, że ludzie często myślą, że we współczesnych bankach skarbce są pełne pieniędzy. Nie jest to prawdą. Rezerwa cząstkowa, która – w uproszczeniu – oznacza minimalny procent „realnych” środków, jakie musi posiadać bank na 100% udzielanych pożyczek, opiewa zwykle na kilka procent. W pierwszej kolejności oznacza to, że bank może pożyczać prawie wszystkie pieniądze, które otrzymał w formie depozytu. Zatem w przypadku żądania zwrotu depozytów przez większość depozytariuszy szybko okazałoby się, że banki nie posiadają żądanych środków. Ten stan rzeczy rodził niebezpieczeństwo tzw. *bank run*, gdy powodowani niepokojem depozytariusze gromadnie zgłaszali się po odbiór depozytów. Niebezpieczeństwo tego zjawiska spędzało sen z powiek bankierów do czasu pojawienia się i otrzymania społecznego uznania dla nieograniczonej możliwości tworzenia środków pieniężnych.

Po długim procesie ewolucji (Hongbing 2002: 13–189) nieograniczona możliwość kreacji pieniądza uzyskała stałe obywatelstwo w finansach w XX w. (Fleischer 2014: 307). Uwolnienie dolara od powiązania z wartością złota w 1971 r. było postawieniem przysłowiowej kropki nad „i”. Tym samym powstała – umocowana prawnie – możliwość „drukowania” czy raczej „dopisywania na rachunkach bankowych” dowolnej ilości środków pieniężnych, w myśl zasady „papier jest cierpliwy”. Cała wartość pieniądza oparta została na zaufaniu społecznym (mniej lub bardziej wymuszonym), czyli wierze społeczeństwa, że to zjawisko, które w danej społeczności przyjęto nazywać pieniądzem, reprezentuje wartość lub też publiczną gwarancję danej wartości. Funkcjonujące obecnie pieniądze w istocie nie mają odzwierciedlenia w realnej gospodarce, gdyż podaż pieniądza jest kreowana przez banki, a te nie tyle je pożyczają, ile tworzą, udzielając kredytu (Werner 2016: 72–76). Zatem słusznie pyta Michael Fleischer (2014: 317), czy to, że ludzie przywiązują dziś taką wagę do niewypłacalnego (oderwanego od dóbr realnych) systemu finansowego, nie jest dowodem tego, że system ten służy do sterowania ludzkimi zachowaniami, a funkcjonuje on, ponieważ łączy się z czystą wiarą w jego skuteczność, co w gruncie rzeczy jest odwołaniem się do mechanizmu o charakterze religijnym. Stąd nazwa „pieniądz fiducyjny”.

Praktyka kompilacji zjawisk rezerwy cząstkowej oraz pieniądza fiducyjnego daje skrótowy obraz współczesnych finansów. Będzie on pomocny dla zrozumienia poglądów dotyczących natury pieniężnej lichwy państwowej (Jones 2015: 14). Przykładowo dla Eugene Michaela Jonsa (2015: 14) „kapitalizm jest lichwą wspieraną przez państwo”. Stąd pisze on, że „z chwilą, gdy państwo uznało legalność umów lichwiarskich, owa wspierana przez państwo lichwa daje każdemu (w tym samemu państwu) gwarancję, że w końcu zostanie przygwożdżony do

ziemi niedającym się spłacić długiem. [...] Oznacza to również, że aby pozbyć się ciężaru długu, kapitalizm będzie zwiększał podaż pieniądza, co spowoduje nieustającą inflację, która ostro da się we znaki nam wszystkim, a zwłaszcza tym, którzy mają dochody o stałej wysokości. Ów rabunek jest rzeczą nieuniknioną, ponieważ nie ma takiej siły na Ziemi, która mogłaby sobie poradzić z ciężarem arytmetycznie narastających odsetek będących istotą lichwy”.

W dalszej części artykułu opisane zostaną przynajmniej niektóre konsekwencje związane z tym aspektem współczesnego systemu finansowego.

3. Współczesna akcja kredytowa

3.1. Wybrane społeczno-ekonomiczne skutki współczesnych finansów

Akceptacja we współczesnym systemie finansowym rezerwy częściowej na poziomie 2% oznacza, że 98% tego, z czego banki udzielają kredytów, to są pieniądze „wyczarowane” – tych pieniędzy banki nie miały i nie mają (*Lichwa...* 2013). W ramach spłaty kredytu do banków są spłacane jednak pieniądze, znajdujące odzwierciedlenie (przynajmniej częściowo) w realnie wykonanej pracy, w kwocie udzielonego kredytu (którymi wcześniej nie dysponowały) oraz doliczone odsetki. Warto zwrócić uwagę, że nawet w sytuacji niespłacenia kredytu, obok operacji odpowiedniego zaksięgowania nieuregulowanych wierzytelności, bank zarobi na samym spłacaniu odsetek. Wypłata gotówki odpowiadającej udzielonym kredytom jest mało prawdopodobna (praktyka pokazuje, że w światowym systemie monetarnym mniej niż 10% środków stanowią fizycznie istniejące pieniądze, ponadto obecnie obrót gotówkowy jest, pod naciskiem środowisk bankowych, wypierany przez obrót elektroniczny). W tym systemie idealnym kredytobiorcą jest państwo, a żaden bank nie oczekuje od niego pełnej spłaty należności (które – jak wcześniej była mowa – i tak w zdecydowanej większości są wirtualne), ale ciągłego płacenia odsetek, co w praktyce przypomina rodzaj wieczystego długu. W tym przypadku rzecz odbywa się dzięki możliwości emisji przez związek publicznoprawny wciąż nowych obligacji i bonów skarbowych, powiększających metodą „rolowania” wcześniejsze długi (Wiśniewski 2016: 187–191). Spłata odsetek zawartych w publicznych papierach dłużnych obciąża całe społeczeństwo, a jej skala jest przytłaczająca (Słomski 2021).

Przez współczesną kreację pieniądza społeczeństwo – jako całość – nie staje się bogatsze. Kredyt stanowi bowiem formę dania kredytobiorcy do wcześniejszej dyspozycji „owoców” jego przyszłej pracy. W ten sposób długi zawsze znajdują się po stronie kredytobiorcy, pieniądze zaś – po stronie banków. „Mocy sprawczej” przybywa jednak tym, którzy otrzymują „wykreowane” pieniądze. Zatem skoro ktoś się „wzbogacił”, a bogactwa społeczeństwu nie przybyło, to znaczy, że zmienił się jedynie podział dotychczasowych dóbr. Nastąpił magiczny transfer

z jednych kieszeni do drugich jako rezultat rozwodnienia siły nabywczej pieniędzy będących dotychczas w obrocie, przy czym na skutek „efektu skali” trudno to zauważyć z punktu widzenia konkretnej osoby. Siła nabywcza „dodrukowanego pieniądza” to siła odebrana wszystkim funkcjonującym dotychczas pieniądзом, przejawiająca się w makroskali w formie inflacji. Zatem siła nabywcza naszych pieniędzy na skutek zwiększenia podaży pieniądza maleje ciągle, ale na tyle powoli, że większość ludzi pozostaje tego nieświadoma.

Skutkiem takiego podejścia do pieniądza jest zanikanie tradycyjnego modelu oszczędzania, co w globalnej skali wynika ze świadomości niemożliwości spłaty wykreowanych długów (Fleischer 2014: 298). Globalnych długów spłacić bowiem nie sposób, chociażby ze względu na brak środków na odsetki. W takiej sytuacji wyjściem jest przejęcie (od kogoś) pieniędzy (w zakresie „istniejących” już środków) lub wykreowanie nowego długu. I choć przy spłacie kredytu wysokość długu się zmniejsza, banki jednak stale udzielają coraz więcej kredytów, przez co spadek ten jest z powodzeniem rekompensowany.

Tak kreowane pieniądze zaczynają tracić funkcję produkcyjną w gospodarce. Stanowią one element świata finansów, który coraz bardziej traci przełożenie na realną produkcję. Znaczna ilość zasobów pieniężnych nie jest używana w ramach gospodarki, lecz w sektorze finansowym, gdzie nie dochodzi do tworzenia wartości dodanej, lecz jedynie innego podziału puli pieniędzy (Kietliński 2006: 162).

Nie powinno budzić wątpliwości, że dzisiejszy model kreowania pieniędzy fiducjarnych, powiązany z przymusem państwowym w zakresie egzekucji należności pożyczkowych, pozwala na wytworzenie jednym podpisem (kliknięciem na klawiaturze komputera) takiej ich ilości, która umożliwi kupienie każdej władzy. Wobec odejścia od ekwiwalentu złota ograniczeniem dla ich kreacji (obok perspektywy ewentualnego chaosu gospodarczego) są bowiem jedynie etyczno-prawne zasady demokratycznego państwa, oparte na fundamencie prawdy, a na poziomie międzynarodowym – uczciwe reguły współistnienia narodów, obliczone na rzeczywistą realizację dobra wspólnego obywateli (ludzkości). Stąd zdaniem Benjamina Franklina „odmowa króla Jerzego III zezwolenia koloniom na operowanie uczciwym systemem monetarnym, który wyzwala przeciętnego człowieka z uścisków manipulatorów pieniędzmi, była prawdopodobnie głównym powodem rewolucji” (Wojny... 2014).

3.2. Kwestia odsetek od pieniędzy *ex nihilo*

Bank zatem generuje pieniądze „z niczego”, żądając jednocześnie spłaty odsetek (a czasami nawet odsetek od odsetek), mimo że sam dóbr nie produkuje. To oczywiście prowadzi, przy wsparciu przymusu państwowego, do możliwości wywłaszczania z realnej własności dłużników, którzy nie mają z czego spłacić

„wirtualnych pieniędzy” i naliczonych od nich odsetek (Fleischer 2014: 299). W tym też znaczeniu, zdaniem Bartosza Biernata (2015), kredytobiorcy utrzymują fikcyjny stan bogactwa, które nie jest ich własnością. W tym systemie, w skali globalnej, długi są spłacane długami. Przy każdej operacji generowane są odsetki, które najczęściej są wymagane przez wierzycieli w pierwszej kolejności. Każdy kolejny dług (obarczony swoimi odsetkami) to – rzecz jasna – co najmniej pierwszy dług wraz z odsetkami. Kiedy pieniądz jest kreowany *ex nihilo*, legitymacja do nakładania odsetek staje się naprawdę wątpliwa. W tym sensie cały ten system jawi się jako niemoralny, jeżeli odsetki trafiają do rąk prywatnych. Jediną próbą usprawiedliwienia jest opłata za proces selekcji dłużników w tej „grze w brakujące krzesło”. W praktyce współczesnego obrotu finansowego sprawa się komplikuje, ponieważ „żetony w tej grze” (zwane pieniądzem) traktuje się obecnie jako towar będący przedmiotem obrotu i spekulacji, tymczasem jest to jedynie przyszła praca ludzka, o ile zostanie wykonana (może bowiem nie zostać wykonana).

Współcześnie banki, traktowane jako całościowy system finansowy, wobec sukcesywnego zmniejszania znaczenia pieniądza kruszcowego oraz papierowego, to – rzecz upraszczając – jedynie ciągłe przepływy impulsów. Banki zarabiają na tym, pobierając oprocentowanie. Te odsetki stanowią w znacznej części, *sui generis* zysk banku, w przeciwieństwie do odsetek od pieniędzy przechowywanych w banku przez depozytariuszy, gdzie zysk stanowi różnica pomiędzy oprocentowaniem kredytów i depozytów.

Rosnąca dziś suma depozytów nie ma pokrycia w gospodarce światowej. Wytworzone przez kredyt pieniądze, a zatem niemające pokrycia w realnych dobrach, trafiają w rezultacie na konta depozytowe, stanowiąc podstawę do udzielenia kolejnych pożyczek. Stąd w realnym obrocie przedmiotem wymiany są efekty przyszłej pracy milionów obecnie żyjących ludzi i przyszłych pokoleń. Oznacza to, że banki pożyczają nam na procent „nasze własne pieniądze z przyszłości”. To prawdziwy majstersztyk, gdzie bank czerpie korzyści z oprocentowania wszystkich pieniędzy, które wytwarza *ex nihilo* (Wojny... 2014; Kreacja... 2013). Nieuzasadnione są w szczególności wysokie tzw. nożyce oprocentowania, tj. różnica między oprocentowaniem depozytów i kredytów.

Słusznie zauważa Thomas H. Greco, że odsetki trudno uznać za usprawiedliwienie wynagrodzenia za usługi kredytowe, gdyż koszty związane z kreacją pieniądza są niewielkie w porównaniu z żądanym wynagrodzeniem. Jego zdaniem przyczynia się do tego zalegalizowany przez państwa monopol bankowy (Greco 1990: 8–9). Wraz z procesem konsolidacji banków nastąpiła oligopolizacja, sprzyjająca uprawianiu nieuporządkowanych praktyk (Baka 2002: 5–7). Skupienie władzy gospodarczej w rękach niewielkiej grupy podmiotów prowadzi do brutalizacji życia gospodarczego i niesprawiedliwości społecznej związanej z nieograniczoną przewagą jednych nad drugimi (Szymański 1931: 5–10).

3.3. Problem możliwych manipulacji systemem kredytowym

Wskutek powszechnej zgody na kreację przez banki pieniędzy jako długu pojawia się niebezpieczeństwo manipulacji tym systemem w celu uzyskania dodatkowych korzyści (np. przejęcia własności dłużników czy nieuprawnionej kontroli społeczeństwa). W ten sposób mechanizm nieuporządkowanej kreacji pieniądza prowadzi do tego, że postęp gospodarczy zostaje pozostawiony samowoli grupy ludzi uprawnionych do kreacji pieniądza fiducjarnego, skupiających w swym ręku zbyt wielką władzę (Sobór Watykański II 1965: 65). Chodzi zatem o rodzaj dyktatury gospodarczej (Ozdowski 1991–1992: 141). Ponieważ wartość własności jest współcześnie wyrażana tylko w pieniądzach, te zaś są „swobodnie kreowane” przez banki, zatem te ostatnie, w znacznym stopniu, ostatecznie decydują o wartości posiadanych przez społeczeństwo przedmiotów, jak również o przebiegu procesów społecznych, gdyż te obecnie mają silny aspekt finansowy (Fleischer 2014: 295).

Uwarunkowania wynikające ze współczesnej formy dostępności kapitału niosą ze sobą również inne zagrożenia dla rozwoju gospodarczego. Na przykład kredyt na inwestycje i nowe technologie może prowadzić do wyrugowania tych, którzy wcale nie muszą być gorsi, lecz wystarczy, że przeszkadzają tym, którzy decydują o dostępności do „wirtualnych” pieniędzy. Przedsiębiorczość nie zawsze musi być wiązana z koncentracją kapitału i konkurowaniem (zwłaszcza w sensie negatywnym), chodzi bardziej o fundamentalne cechy ludzkie – wolność i kreatywność (Grabińska, Ziółkowska 2003). Stąd w kulturze nieuporządkowanych moralnie i podatnych na manipulacje finansów trafne wydaje się spostrzeżenie, że „współczesny człowiek, opętany uciesznie fałszywym oświeceniowym mitem nieograniczonego postępu w oparciu o rozwój kultury materialnej, jest więc w sposób konieczny diabolicznym destruktozem wszystkiego wokół siebie. Naczelnym bowiem dobrem jego etyki stała się wolność osobista w skojarzeniu z tzw. jakością życia” (Wierciński 1996: 222).

3.4. Społeczeństwo kredytu

Dodatkowym skutkiem współczesnej akcji kredytowej jest zjawisko, które zaczyna się określać jako epokę społeczeństwa kredytu. Przekonanie o słuszności takiej kwalifikacji wynika z faktu, że kredyt obecnie stał się sposobem na życie przeciętnego obywatela. Konsumpcyjny *boom*, który nastąpił po II wojnie światowej, spowodował zmianę w społecznej mentalności: postawa oszczędzania po to, by kupić jakieś dobro za gotówkę, została zastąpiona przez orientację „kupuj teraz, płać później” (Lewicka-Strzałecka 2010: 216). Zapomniano, że drogą do pokoju społecznego jest przestrzeganie Dekalogu oraz szacunek dla

ludzkiej godności. W tym kontekście konsumpcjonizm to kultura oderwana od etyki, gdzie absolutyzuje się sferę ekonomii i kreuje *quasi*-kulturę ekonomiczną z pragmatyczno-hedonistycznym systemem wartości (Mazurczak 2020).

Na Starym Kontynencie trwa wielki *boom* kredytowy. Banki prześcigają się w uatrakcyjnianiu swoich ofert i w przedstawianiu coraz wymyślniejszych zachęt dla klientów. Ci zaś zadłużają się bez opamiętania, tkwiąc w objęciach systemu „po same uszy” (Kietliński 2006: 167–168). Przykładowo w świetle danych OECD wzrost długu prywatnego jako odsetek produktu krajowego brutto (w procentach) w latach 2002–2012 w przypadku Irlandii wyniósł 185,3%, w przypadku Węgier – 104,3%, a w przypadku Hiszpanii – 71,1%. Polska w tym zestawieniu nie wypada jeszcze najgorzej ze wzrostem 9,7%, a Stany Zjednoczone ze wskaźnikiem 7,5% wyglądają znacznie lepiej niż Australia, która odnotowała wzrost 29,9% (Kolany 2013).

Stąd w dokumencie *W kierunku reformy międzynarodowego systemu finansowego i pieniężnego w kontekście globalnej władzy publicznej* Papieska Rada Iustitia et Pax zwraca uwagę, że w ostatnich dekadach „banki zwiększyły liczbę udzielanych kredytów, co doprowadziło do powstania nowego pieniądza. Podtrzymanie tego procesu wymagało zaś dalszej ekspansji kredytowej. W ten sposób system gospodarczy wpadł w spiralę inflacyjną, której granicą jest jedynie bariera ryzyka, jakie instytucje kredytowe mogą wziąć na siebie. [...] Liberalizm ekonomiczny to teoretyczny system myślowy, forma «ekonomicznego aprioryzmu» [...]. Nurt ekonomii zajmujący się ustalaniem *a priori* prawa funkcjonowania rynku oraz rozwoju gospodarczego [...] jest narażony na ryzyko, że zostanie wykorzystany jako instrument realizacji interesów tych państw, które posiadają przewagę gospodarczą i finansową” (Pogorzelski 2011). Zdaniem Karola Pogorzelskiego (2011) winowajcą obecnego kryzysu jest również postawa etycznego utilitaryzmu, indywidualizmu, materializmu oraz technokratyzmu. Ekonomia bez wartości prowadzi ostatecznie w kierunku tyranii. Obecnie może ona przybrać twarz korpokapitalizmu, gdzie „w świecie zdominowanym przez wysokie technologie życie skupia się w przeludnionych miastach, ludzie stanowią hybrydy z maszynami, a warunki dyktują wielkie korporacje. Miejsce państw narodowych zajmują cybernetyczne mega-koncerny, a relacjami na powrót zaczyna rządzić darwinizm społeczny” (Relich 2020).

4. Zakończenie

Przy obecnym kierunku rozwoju globalnych finansów spleta światowych długów jest niemożliwa, a cały system wydaje się – przynajmniej pośrednio – nastawiony na permanentne „sponsoringowanie” banków jako beneficjenta. Przykładem może być wzrost udziałów zysków banków w zyskach ogółu przedsiębiorstw, który przed kryzysem z lat 2007–2009 osiągnął w Stanach Zjednoczonych prawie 40%,

podczas gdy w latach 80. XX w. wynosił niecałe 10% (gdy w Wielkiej Brytanii do lat 80. aktywa banków nie przekraczały 40% PKB, to w 2009 r. wynosiły już ponad 200%). Trudno się dziwić, że w sytuacji recesji banki i inne instytucje finansowe były już zbyt duże, by upaść (Hardt 2018: 35–36).

System ten przekracza swoim skomplikowaniem (Bilski, Janicka, Miziołek 2016: 7–11) i wewnętrznym zapętleniem tzw. zdrowy rozsądek (na rynku pozagiełdowym obrót instrumentami pochodnymi jest 10-krotnie większy od realnej gospodarki światowej, a rynek operacji dewizowych – 15-krotnie większy) i jest już obecnie w zasadzie niesterowalny (Fleischer 2014: 293–294, 312). Współczesne niewolnictwo polega zatem na pracy wynagradzanej *sui generis* pieniądzem (którego wartość permanentnie maleje, przy czym utrata jego wartości powiększa majątek niewielkiej grupy ludzi biegłych w organizacji światowego rynku operacji finansowych, o czym świadczą zarówno główne źródła współczesnych dochodów, jak i rosnące wciąż dysproporcje majątkowe ludności), gdzie ludzie – aby nie tracić wartości posiadanych dóbr taniejących na skutek inflacji – są przymuszani do zaciągnięcia kredytów i posługiwania się pieniądzem dłużnym. Skutkiem tego – zdaniem przynajmniej niektórych ekonomistów – są cykle koniunkturalne i inflacja (Soto 2011: 301), przy czym narzędziem i ofiarą systemu jest również państwo permanentnie spłacające ciągle powiększający się dług (Bojarski 2010: 14–15). Taki stan rzeczy wymaga pilnego uporządkowania, w taki sposób, by wolność użyta do urzeczywistnienia doskonałości osoby ludzkiej, wsparta na własności i połączona z wewnętrznym umiarem oraz społecznym zobowiązaniem, mogła stanowić podstawę pokojowego ładu społecznego (Sroga 2006: 12).

Wewnętrzna moralność ekonomii, jak każdej dziedziny opartej na ludzkich wyborach, domaga się prawdy jako fundamentu podejmowania decyzji. Wpływ współczesnych finansów na życie ludzkie jest ogromny. Przyjęty powszechnie paradygmat tworzenia pieniądza *ex nihilo* oraz rozpędzona nadkonsumpcja wymagają moralnej kontroli, zorientowanej na etyczne skutki tych procesów. Widoczny obecnie brak uczciwej wizji dalszych konsekwencji tego typu polityki finansowo-pięniężnej stanowi raczej argument za krótkowzrocznością promotorów tych rozwiązań. Zarazem jednak zasygnalizowane w niniejszym artykule zagrożenia społeczno-etyczne współczesnych finansów stanowią dostateczną rację dla wezwania do wzmożenia społecznej kontroli w tym obszarze oraz ponownego przemyślenia procesu nieuporządkowanego zadłużania się społeczeństwa w systemie oprocentowanego – na rzecz banków – pieniądza fiducjarnego. Skala tej kreacji napędza amoralną praktykę nadkonsumpcji, przyczyniając się do niesprawiedliwej dystrybucji dóbr (posiadanych oraz wypracowanych w procesie spłaty kredytów) oraz promocji „bezsstresowej” cywilizacji wygodnictwa i komfortu. Ta ostatnia jest podstawą do wychowania ekonomicznych niewolników przysłych dziesięcioleci.

Bibliografia

Archiwalia

Sobór Watykański II. 1965. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym. Gaudium et spes*. Wrocław: TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej.

Opracowania

- Baka, Władysław. 2002. Lichwiarskie praktyki. *Dziś* (5): 5–7.
- Bojarski, Włodzimierz. 2010. Krach światowego systemu finansowego i kryzys. *Michael Journal* (1): 14–15.
- Fleischer, Michael. 2014. *Kapitał niestety nie( )ludzki*. Kraków: Wydawnictwo Libron.
- Greco, Thomas H. 1990. *Pieniądz i dług. Rozwiązanie globalnego kryzysu*. Warszawa: Wydawnictwo Thomas H. Greco, Jr. Publisher.
- Hardt, Łukasz. 2018. Pomiędzy finansjalizacją a ekonomizacją życia społecznego. W: J. Kudła, J. Górski (red.). *Finanse i zarządzanie: Wybrane wyzwania. Książka jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin profesora Krzysztofa Opolskiego*, 30–45. Warszawa: Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego.
- Hongbing, Song. 2002. *Wojna o pieniądz*. Wrocław: Wydawnictwo Wektory.
- Jones, Eugene M. 2015. *Jałowy pieniądz. Historia kapitalizmu jako konfliktu między pracą a lichwą. Od Medyceuszy do Newtona*. Tom III. Wrocław.
- Kietliński, Krzysztof. 2006. Moralna ocena procentów, odsetek i lichwy w działalności finansowej. W: B. Polszakiewicz, J. Boehlke (red.). *Ład instytucjonalny w gospodarce*, 161–173. Wyd. 2. Toruń.
- Lewicka-Strzałecka, Anna. 2010. Etyczne aspekty instytucji kredytu. *Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym* (13/1): 215–221.
- Ozdowski, Jerzy. 1991–1992. Stanowisko „Rerum Novarum” i innych encyklik papieskich wobec indywidualistycznego liberalizmu. *Roczniki Nauk Społecznych* (19–20)1: 131–149.
- Soto, J. Huerta. 2011. *Pieniądz kredyt bankowy i cykle koniunkturalne*. Warszawa: Instytut Ludwiga von Misesa.
- Sroga, Piotr. 2006. Bogactwo i ubóstwo w perspektywie ludzkiej wolności. *Forum Teologiczne* (7): 5–13.
- Szymański, Andrzej. 1931. O odnowie porządku społecznego. *Przegląd Powszechny* (192): 5–10.
- Werner, Richard. 2016. *Stracone stulecie w ekonomii: trzy teorie bankowości i niezbity dowód*. Warszawa: Fundacja „Jesteśmy Zmianą”.
- Wierciński, Andrzej. 1996. *Przez wodę i ogień*. Kraków: Wydawnictwo Nomos.
- Wiśniewski, Marcin. 2016. Obligacje podporządkowane, wieczyste i przychodowe w Polsce – próba oceny ekonomicznych skutków nowelizacji ustawy o obligacjach. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* (1/78): 181–195.

Źródła internetowe

Biernat, Bartosz. 2015. Ekonomia chrześcijańska a kapitalizm. *W Pół Drogi* (4). Dostęp: 27.02.2021. URL: <https://3droga.pl/gospodarka/bartosz-biernat-ekonomia-chrzescijanska-a-kapitalizm/>.

- Bilski, Janusz; Janicka, Małgorzata; Miziołek, Tomasz. 2016. *Międzynarodowy system finansowy*, 1–58. ebook https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/18233/1-007_058-Bilski.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Grabińska, Teresa; Ziółkowska, Aldona. 2003. *O moralnych problemach kapitalizmu*. Dostęp: 27.02.2021. URL: http://zaprasza.net/a_y.php?article_id=4434.
- Jendrzejczak, Marcin. 2021. *Wielki Reset kapitalizmu. Koniec świata, jaki znamy?* Dostęp: 27.02.2021. URL: <https://www.pch24.pl/wielki-reset-kapitalizmu-koniec-swiatea-jaki-znamy-81044,i.html>.
- Kolany, Krzysztof. 2013. *Najbardziej zadłużone społeczeństwa świata*. Dostęp: 27.02.2021. URL: https://www.bankier.pl/wiadomosc/Najbardziej-zadluzone-spolczenstwa-swiatea-2895152_html.
- Kreacja pieniądza przez kredyt – kradzież doskonała*. 2013. Dostęp: 27.02.2021. URL: <https://www.salon24.pl/u/free-dom/477288,kreacja-pieniadza-przez-kredyt-kradziez-doskonala>.
- Lichwa, czyli skąd banki biorą pieniądze na udzielanie kredytów*. 2013. Dostęp: 27.02.2021. URL: <https://niezaleznemediapodlasia.pl/lichwa-czyli-skad-banki-biora-pieniadze-na-udzielanie-kredytow/>.
- Mazurczak, Filip. 2020. *Papież wolnego rynku?* Wywiad Filipa Mazurczaka z ks. J. Gniadkiem SVD. Dostęp: 27.02.2021. URL: <https://www.jacekgniadek.com/papiez-wolnego-rynku-2/>.
- Pogorzelski, Karol. 2011. *Kościół w sprawie kryzysu finansowego*. Dostęp: 27.02.2021. URL: <https://mises.pl/blog/2011/11/16/pogorzelski-kosciol-w-sprawie-kryzysu-finansowego/>.
- Relich, Piotr. 2020. *Prawdziwa kontrkultura przyszłości, czyli gdzie myli się Cyberpunk*. Dostęp: 27.02.2021. URL: <https://www.pch24.pl/prawdziwa-kontrkultura-przyszlosci-czyli-gdzie-myli-sie-cyberpunk,80857,i.html>.
- Słomski, Damian. 2021. *Walka z Covid-19 na kredyt. Długi państw rosną do niespotykanych wcześniej rozmiarów*. Dostęp: 27.02.2021. URL: <https://www.money.pl/gospodarka/walka-z-covid-19-na-kredyt-dlugi-panstw-rosna-do-niespotykanych-wczesniej-rozmiarow-6599568752724960a.html>.
- Wojny o lichwę*. 2014. Dostęp: 27.02.2021. URL: <https://niepoprawni.pl/blog/6496/wojny-o-lichwe>.

